

Guidelines in the History of Romanian Pedagogy. A Research Sample. THE HISTORY OF ROMANIAN PEDAGOGY -Research sample

Conf.univ.dr. Gabriela
CRISTEA¹

¹ Universitatea din București

Abstract: *The affirmation of the history of pedagogy or historical pedagogy is proven by the way in which the basic concepts are confirmed and judged according to their ability to support the process of transition from the pre-scientific (pre-modern) stage to the mature scientific one or on the way to epistemological maturation in a modern and postmodern context.*

The present research is based on the following aspects:

- 1. Clarifying the relationship between pedagogical theory and the history of pedagogical thought*
- 2. Exemplification of research models developed at the level of historical pedagogy*
- 3. Highlighting the importance of historical sources in hierarchical order: primary sources (original work); secondary sources (established studies in the history of pedagogy / historical pedagogy)*
- 4. Selection of significant pedagogical works in the pre-modern historical era.*

How to cite: Cristea, G. (2023). Guidelines in the History of Romanian Pedagogy. A Research Sample. THE HISTORY OF ROMANIAN PEDAGOGY - Research sample. *Anuarul Universității “Petre Andrei” din Iași, Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie*, 29, 177-194. <https://doi.org/10.18662/upasw/29/75>

1. RELAȚIA DINTRE TEORIA PEDAGOGICĂ (A EDUCAȚIEI ȘI A INSTRUIRII) ȘI ISTORIA GÂNDIRII PEDAGOGICE

Relația dintre „teoria socială” și „istorie” poate fi aplicată și în domeniul pedagogiei. Abordarea interdisciplinară inerentă în contextul unei astfel de relații epistemologice permite:

a) evidențierea unor aspecte specifice, referitoare la diferențierea dar și la convergența dintre istorie și teorie, dintre teorie și istorie;

b) afirmarea istoriei sociale (în cazul nostru a istoriei pedagogiei / pedagogiei istorice), cercetată în evoluția sa, liniară și concentrică, premodernă, modernă și postmodernă;

c) orientarea cercetării spre problemele istorice centrale și spre conceptele fundamentale necesare pentru rezolvarea acestora (Peter Burke, trad., 1999; Sorin Cristea, 2015, pp. 323-343).

Diferențierea între *istorie* și *teorie* intervine la nivelul evoluției conceptelor pedagogice în funcție de paradigmele afirmate în premodernitate, modernitate și postmodernitate (contemporaneitate), care reflectă stadiul de maturizare epistemologic atins în zona obiectului de studiu specific științelor pedagogice fundamentale: teoria generală a educației, *didactica generală* / *teoria generală a instruirii*, urmate, în ultimele decenii, de *teoria generală a curriculumului*.

Convergența existentă între *teorie* și *istorie* este realizată la nivelul conceptelor de bază ale pedagogiei (educație, sistem de învățământ, proces de învățământ, finalități ale sistemului și ale procesului de învățământ, conținuturile și formele generale de educație și instruire, metodele de predare, învățare și evaluare etc.) care constituie numitorul epistemologic comun, care poate fi identificat în evoluția sa, dincolo de denumirile vehiculate, în timp, în pedagogia premodernă și modernă.

Afirmarea istoriei pedagogiei sau a *pedagogiei istorice* este probată prin modul în care conceptele de bază sunt confirmate și judecate valoric în funcție de capacitatea lor de susținere a procesului de tranziție de la stadiul preștiințific (premodern) spre cel științific maturizat sau pe cale de maturizare epistemologică în context modern și postmodern.

Orientarea cercetării sociale (pedagogice) spre problemele istorice centrale și spre conceptele fundamentale necesare pentru rezolvarea acestora este realizabilă prin:

a. Utilizarea unor *modele* sau *tipuri* de investigație care pun accent pe selectarea și corelarea celor mai stabile componente ale realității sociale (pedagogice) studiată (modelul: calitativ – interpretativ, explicativ;

conflictual, consensual; macrostructural; microstructural; comunitar / etnometodologic; normativ; academic, experiențial etc.

b. Fixarea unor „concepte istorice centrale” – funcție și structură, status și rol, comunitate și identitate; consum și capital simbolic; putere centrală și periferică; reciprocitate și mobilitate etc. – valorificate și în zona pedagogiei, prin activarea unor criterii epistemologice (sfera de referință, funcția și structura de bază) necesare în procesul de definire a conceptelor fundamentale care pot fi analizate din perspectivă istorică deschisă, sincronică și diacronică.

2. MODELE DE CERCETARE REALIZATE LA NIVEL DE „PEDAGOGIE ISTORICĂ”

2.1. Model de cercetare realizat la nivel de Pedagogie istorică raportată la reforma sistemului de învățământ din România (1864-1944)

Gabriela Cristea, *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică RA, București, Colecția *Idei pedagogice contemporane*, 353 de pagini, ISBN 973 – 30 – 2149 – 0.

1. Prefață, George Văideanu – „*O pledoarie pentru istoria pedagogiei?*” (pp. 3-6).

A. „Cartea – propusă în Colecția „*Idei Pedagogice Contemporane*” este a doua din domeniul istoriei pedagogiei, după lucrarea prof.univ.dr. Ion Gh. Stanciu, *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX* (1995).”

B. „Structura, bibliografia apreciabilă – 138 de titluri –prelucrată prin *analize de text*, plecând de la *surse originale*”, comentariile și concluziile, parțiale și finale, dovedesc faptul că autoarea stăpânește problematica abordată printr-un efort științific remarcabil”.

C. „În analiza istorică propusă sunt prezentate date semnificative, sunt realizate conexiuni, sunt schițate linii metodologice pentru a putea urmări coerent evoluția învățământului românesc de-a lungul a opt decenii marcate de evenimente importante reflectate și în plan pedagogic: Unirea Principatelor (1864), Independența României (1877), Marea Unire din 1918... Prin apelul la strategia de cercetare istorică *sicronică-diacronică*, autoarea demonstrează că domeniul prea puțin frecventat al evoluției învățământului românesc și al teoriei pedagogice din țara noastră, rămâne deschis contribuțiilor și cercetării”.

D. „Partea I, Probleme teoretice și metodologice privind reforma învățământului asigură premisele necesare în abordarea istorică a educației”, raportată la „fundamentele filosofico-pedagogice ale unui tip superior de schimbare educațională superioară care este reforma învățământului”.

„Fundamentele pedagogico-filosofice angajate în proiectarea și realizarea oricărei reforme a învățământului” – subcapitol elaborat în finalul capitolului I, „Coordonate metodologice implicate în deținerea și analiza conceptului de reformă a învățământului” – asigură deschiderea față de problematica reformei lansată în ultimii ani de România, a cărei continuitate presupune raportarea la modelul propus de UNESCO”...

„Metodologia cercetării istorice aplicată la nivelul pedagogiei are în vedere metoda *sincronică* și *diacronică* la care se adaugă și analiza din perspectiva pedagogiei comparate (...) care solicită, în același timp, o abordare sistemică a reformei în calitatea sa de fenomen socio educațional complex”.

E. „Partea a II-a cărții – „Reformele învățământului în perioada 1844-1918.

În capitolul 3 este tratată problema *premiselor create pentru formarea sistemului național de învățământ* în România – determinantă este *Legea asupra instrucțiunii* din 1864; Capitolul IV este consacrat contribuțiilor aduse de Constantin Dimitrescu-Iași și Spiru Haret.

F. „Partea a III-a, cea mai întinsă, are ca obiectiv *Reformele învățământului în perioada 1918-1944*... Autoarea se ocupă atât de *gândirea pedagogică dezvoltată* de nume consacrate (G.G. Antonescu, Ștefan Bârsănescu, Constantin Narly, I.C. Petrescu, Stanciu Stoian, Onisifor Ghibu, Ion Nisipeanu, Florian Ștefănescu-Goangă, Dimitrie Todoran), cât și de legislația școlară...Susține o adevărată pledoarie în favoarea istoriei pedagogiei românești, a principalelor curente de idei care au influențat procesul de reformă a învățământului românesc în epoca interbelică... Sunt prezentate și contribuțiile unor pedagogi de renume care au ocupat și funcții de conducere la vârful ministerului de specialitate: Simion Mehedinți, P.P. Negulescu, dr. C. Angelescu, Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, Petre Andrei, Ion Petrovici...

În analiza textelor de legi este valorificată metodologia de cercetare istorică, propusă și argumentată cu rigurozitate științifică în partea I a lucrării... Evidențierea unor idei pedagogice reformatoare, la nivelul unor legi școlare, permite sublinierea schimbărilor inovatoare, propuse în mod direct sau indirect, la nivelul finalităților educației, structurii sistemului de învățământ și conținutului procesului de învățământ”.

G. „Concluziile generale au caracter de rezumat, oferind deschiderea pentru valorificarea informațiilor acumulate într-o reformă globală și profundă a învățământului”.

Analiza-sinteza realizată de un autor consacrat în studii de politică a educației, în plan național și internațional (vezi George Văideanu: 1988, *Educația la frontiera dintre milenii*, Editura Politică, București; 1996, UNESCO – 50 – EDUCAȚIE, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București),

constituie un argument în favoarea unui model de cercetare a reformei învățământului în România, conceput la nivel de *pedagogie istorică* – istorie a pedagogiei realizată în funcție de o anumită problemă sau idee (concept, paradigmă etc.), determinate spațial și temporal (în cazul nostru, reforma învățământului în România, în perioada 1864-1944).

**UN MODEL DE CERCETARE APLICAT LA NIVEL DE
PEDAGOGIE ISTORICĂ
raportat la reforma învățământului**

Problema cercetată istoric, hermeneutic / interpretativ, sincronic-diacronic.	Criteriile de cercetare istorică valorificate special prin metoda analizei de text	Obiectul cercetării istorice, abordat sincronic-diacronic, prin metoda analizei de text
„Reforma învățământului, care urmărește transformarea întregului sistem de învățământ”, la trei niveluri de referință:	Înțelegerea reformei ca tip superior de schimbare socio-educatională, raportată la conceptele care definesc:	Conceptele pedagogice fundamentale implicate în proiectarea și realizarea reformei învățământului
1. <u>Finalitățile educației</u> : a) <i>Macrostructurale</i> , ale educației în cadrul sistemului de învățământ, care orientează valoric și prospectiv realizarea activităților cu scop formativ pe termen lung (1-2 cicluri complete de educație formală) și mediu (pe trepte și ani de învățământ); b) <i>microstructurale</i> , ale educației și instruirii în cadrul procesului de învățământ, care	1. <i>Finalitățile educației</i> , a) ale <i>sistemului de învățământ</i> : - <i>idealul educației</i> = tipul de personalitate dorit de societate, necesar societății pe termen lung; - scopurile generale ale educației= direcțiile strategice de dezvoltare a educației/instruirii pe termen lung (un ciclu complet de instruire formală) și mediu (pe trepte de învățământ b) ale procesului de învățământ / obiectivele educației /	1. <i>Pedagogii</i> consacrați și <i>curențele pedagogice</i> dezvoltate în <i>epoca istorică modernă</i> : a) <i>timpurie</i> , de inițiere științifică a pedagogiei = S. Haret; C. Dimitrescu-Iași; V. Ghidionescu, I. Găvănescul b) <i>matură</i> , de afirmare a pedagogiei ca știință– <i>pedagogia</i> : - <i>filosofică</i> (G.G. Antonescu, Șt. Bârsănescu, C. Narly, I.I. Gabrea); - <i>sociologică</i> (D. Gusti, P. Andrei, I.C. Petrescu, St. Stoian; O. Ghibu. S.

<p>orientează valoric și prospectiv realizarea activităților cu scop formativ pe termen mediu (treaptă, an, semestru de învățământ) și scurt (un grup de lecții, o lecție etc.)</p>	<p>instruirii - generale (pe treaptă și ani de învățământ - specifice (pe an, semestru, capitol, module de studiu) - concrete (operaționale), la nivel de lecție etc.</p>	<p>Mehedinți), - <i>psihologică</i> (I. Nisipeanu, Fl. Ștefănescu-Goangă, D. Todoran</p>
<p>2. <i>Structura sistemului de învățământ</i>, determinată pedagogic de orientările de filozofie și politică a educației, definite prin finalitățile educației, macrostructurale, valabile pe termen mediu (trepte și ani de învățământ) și lung (ciclu complet de educație / instruire formală realizată la nivel de învățământ primar – secundar (gimnazial, liceal, profesional– superior / universitar (licență, masterat, doctorat)</p>	<p>2. <i>Structura sistemului de învățământ</i>: - materială /resursele pedagogice: informaționale umane, didactice, financiare / bugetare - de organizare pe niveluri și trepte de învățământ - de conducere (minister, inspectorat, școală ca unitate de bază a sistemului de învățământ - de relație cu societatea / cu familia, cu mediul: comunitar, civic . politic, economic, cultural, spiritual etc.</p>	<p>2. Pedagogii-ministri implicați în proiectarea reformei: - S. Haret (1897-1899; 1901-1904; 1907-1910 - S. Mehedinți (1918) - P.P. Negulescu (1920-1921 - dr.C. Angelescu(1918-1919, 1922-1926, 1927-1928, 1933-1938) - N. Iorga (1930-1931) - D. Gusti (1932-1933) - P. Andrei (1938-1940) - I. Petrovici (1926-1927; 1938, 1940-1944</p>
<p>3. Conținutul procesului de învățământ, proiectat curricular în cadrul noii structuri de organizare a sistemului de învățământ (pe niveluri și trepte de învățământ), în funcție de:</p>	<p>3. Conținutul procesului de învățământ, proiectat curricular în cadrul noii structuri de organizare a sistemului de învățământ, în funcție de: a) scopurile generale care definesc direcțiile strategice de dezvoltare a procesului de</p>	<p>3. Legile învățământului care proiectează reforma sistemului de învățământ – exemple semnificative: - <i>Legea asupra instrucțiunii</i> (1864). - <i>Lege asupra învățământului secundar și superior</i> (1898); <i>Lege</i></p>

<p>a) scopurile generale ale sistemului de învățământ, care definesc direcțiile strategice de dezvoltare a sistemului și a procesului de învățământ;</p> <p>b) obiectivele generale ale procesului de învățământ, valabile pe niveluri și trepte de învățământ și pe arii curriculare, aflate la baza construcției planului de învățământ</p> <p>c) obiectivele specifice stabilite pe ani și discipline de învățământ, aflate la baza construcției programelor și a manualelor școlare</p>	<p>învățământ care determină:</p> <ul style="list-style-type: none"> - selectarea <i>ariilor curriculare</i> pe criterii de tip intradisCIPLINAR, interdisciplinar, pluridisciplinar / multidisciplinar, transdisciplinar - distribuirea <i>ariilor curriculare</i> și a <i>disciplinelor de învățământ</i> pe niveluri și trepte de învățământ; <p>b) obiectivele generale și specifice ale disciplinelor de învățământ, definite în termeni de - competențe generale și specifice</p> <ul style="list-style-type: none"> - cunoștințe de bază: teoretice și aplicative, susținute valoric și atitudinal 	<p><i>asupra învățământului profesional</i> (1899) (promovate de „ministrul școlilor”, S. Haret);</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Legea școlilor pregătitoare, Legea eforiilor școlare</i> (proiecte, S. Mehedinti, 1918); - <i>Legea pentru învățământul secundar</i> (dr.C. Angelescu, 1928); - <i>Anteproiectele</i> propuse de D. Gusti (1932-1933); - <i>Legea pentru învățământul primar și normal</i> (1939); <i>Decretul-lege pentru învățământul secundar teoretic</i> (1939) (Petre Andrei)
---	--	---

CRITERIILE DE ANALIZĂ-SINTEZĂ A CONCEPTULUI DE REFORMĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI VALORIFICATE LA NIVEL DE CERCETARE ISTORICĂ

I. NOȚIUNILE PEDAGOGICE FUNDAMENTALE definite de

1. *Teoria generală a educației* = educația, sistemul de educație, sistemul de învățământ, procesul de învățământ, finalitățile macrostructurale ale sistemului de învățământ; conținuturile generale ale educației, formele generale ale educației, principiile de filozofie și de politică a educației

2. *Teoria generală a instruirii/ Didactica generală* = instruirea ca activitate de predare-învățare-evaluare; procesul de învățământ, ca principal subsistem al sistemului de învățământ, finalitățile microstructurale ale educației / obiectivele procesului de învățământ; conținuturile procesului de învățământ: planul de învățământ, programele și manualele școlare; metodologia de instruire (strategii, metode, procedee, mijloace – didactice,

forme de organizare, stiluri didactice și manageriale), principii de organizare și realizare a instruirii, în general, a lecției, în special (principiile didactice)
3. Teoria curriculumului = curriculumul ca proiect pedagogic / didactic superior; activitatea de proiectarea educației / instruire, definită și realizată din perspectiva paradigmei curriculumului, afirmată istoric din cea de-a doua jumătate a secolul XX până în prezent

4. *Psihologia educației*: dezvoltarea psihică, la diferite vârste școlare; personalitatea elevului și a profesorului, teorii ale învățării ca modele de instruire

5. *Sociologia educației* = funcțiile sociale ale sistemului de învățământ, școala ca organizație socială, clasa elevi ca grup social care include microgrupe sociale; liderii formali și informali la nivel de clasă, școală, comunitatea educațională locală (familia etc.), teritorială, națională etc.

6. *Managementul educației* = managementul ca model de conducere globală, optimă, strategică, inovatoare a sistemului de învățământ, a școlii, clasei, comunității educaționale etc.; nivelurile de conducere ale sistemului de învățământ: minister, inspectorat școlar, școală ca unitate de bază

II. Direcția principală de acțiune

angajată în proiectarea și realizarea reformei învățământului

1. „Modificarea amplă a sistemului de învățământ, în orientare, structură și conținut”

2. „Înlocuirea unui sistem de învățământ vechi, cu unul nou, pe cale legislativă” (Dicționar de pedagogie, 1979, Editura Didactică și Pedagogică, București);

3. Reglementarea raporturilor dintre reformă și lege, în acord cu modelul validat de UNESCO, model care implică parcurgerea unui demers: a) politic (decizia de politică a educației); b) strategic (elaborarea conceptului pedagogic de reformă); c) operațional (dezbateră și perfecționarea conceptului de reformă, prin dezbateră sa în cadrul comunității educaționale locale, teritoriale și naționale); d) juridic (transformarea conceptului de reformă, elaborat strategic, operaționalizat și perfecționat în context comunitar, în *legea învățământului / legea reformei învățământului*(UNESCO; George Văideanu, 1988, 1996)

III. Premisele reformei la nivel de politică a educației

1. Conceperea reformei ca *tip de inovație* „sistemică și structurală”, diferită de „schimbarea pedagogică” menită doar să îmbunătățească anumite părți ale procesului de învățământ;

2. Confirmarea „tipului de inovație sistemică și structurală”, propus de reformă, la nivelul practicii didactice a profesorilor, cu impact pe termen scurt și mediu (Lazăr Vlăsceanu, 1981, *Decizie și inovație în învățământ*, Editura Didactică și Pedagogică, București)

IV. Măsurile pentru implementarea reformei învățământului

1. Stabilirea deciziilor de politică a educației care pot fi aplicate eficient de profesori
2. Implementarea deciziilor relevante la nivelul procesului de învățământ
3. Evaluarea consecințelor înregistrate la nivelul practicii didactice (Lazăr Vlăsceanu, 1981)

V. Fundamentele pedagogico-filosofice ale reformei învățământului

1. Inovarea bazată pe „fuziunea dintre teorie și acțiune sau dintre cercetare și dezvoltare” (George Văideanu, 1988)
2. Elaborarea finalităților educației care vizează transformarea întregului sistem de învățământ (George Văideanu, 1981, în L.D’Hainaut, *Programe de învățământ și educație permanentă*, trad. Editura Didactică și Pedagogică, București

2.2. Model de cercetare realizat la nivel de Pedagogie istorică raportată la opera lui G.G. Antonescu (1882-1955)

Ionela Brînză, „*Actualitatea pedagogiei formativ-organiciste a lui G.G. Antonescu*”, teză de doctor în domeniul *Științe ale educației*, Specialitatea „*Pedagogie istorică*”, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău, conducător științific, prof.univ. dr. Sorin Cristea, Chișinău, 2022

1. Strategia de cercetare istorică, hermeneutică: sincronică – diacronică

2. Metodele de bază: biografică, monografică; *analiza de text*

Capitolul 1 = *Dimensiunea istorică a personalității pedagogului lui G.G. Antonescu* (metodele de bază: biografică, monografică):

- Viața și opera pedagogului G.G. Antonescu;

- Analiza operei pedagogice din perspectivă sincronică și diacronică, realizată pe baza unor surse secundare / studii dedicate operei lui G.G. Antonescu de autori consacrați în domeniul istoriei pedagogiei românești

- Stadiul actual al cercetării vieții și operei lui G.G. Antonescu, cu referință la studiul de sinteză al lui Ion Gh. Stanciu, 1972 – „Scurtă introducere în concepția pedagogică a lui G.G. Antonescu”, în G.G. Antonescu, 1972, *Educație și cultură*, ediția a IV-a, Editura Didactică și Pedagogică, București

Capitolul 2= *Dimensiunea epistemologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu (metoda analizei de text)*:

- *Fundamentele pedagogiei* / conceptele care definesc și analizează: pedagogia generală, 1930, 1936, 1941, 1943; *principiul școlii formativ-organiciste*; educația intenționată – neintenționată; educabilitatea; idealul educației, scopurile educației; normativitatea pedagogiei (legi, principii de politică a

educației, didactice), metodele de cercetare / inductivă, deductivă, psihanalitică; istorică pentru a clarifica problema pe care o ridică „moda în pedagogie” și a fixa direcțiile principale de dezvoltare a pedagogiei (realismul pedagogic – idealismul pedagogic) și curentele pedagogice afirmate istoric

- Teoria educației intelectuale / Teoria învățământului / *Didactica generală*: dimensiunea *obiectivă* = corelația profesor – elev – materie de învățământ; dimensiunea *subiectivă* / resursele psihologice ale învățării = percepția și intuiția; atenția și oboseala; memoria și gândirea; deprinderile dobândite prin exercițiu; stimularea afectivă și volitivă; dimensiunea *materială* = programa școlară: sintetică și analitică; metodele de învățământ predarea și învățarea / din perspectivă psihologică;

- Teoria educației: educația morală, educația practică, educația estetică, educația religioasă.

Capitolul 3 = *Dimensiunea praxiologică a pedagogiei lui G.G. Antonescu (metoda analizei de text)*:

- *Politica educației*, ca știință pedagogică (obiect de studiu specific, metodologie de cercetare specifică / aplicată la problematica reformei învățământului; normativitatea specifică / principiile de politică a educației, raportate la curentele pedagogice afirmate istoric (activismul, democratismul)

- *Cadrul instituțional pentru o politică a educației fundamentată pedagogic*: transformarea Ministerului Instrucțiunii în Ministerul Culturii naționale; promovarea principiului conducerii manageriale (conducerea *centralizată științific – descentralizată administrativ*); înființarea „Institutului Pedagogic Român” cu scop general – „aplicarea rodnică a celor mai bune principii la realități cunoscute științific spre a înfăptui reforme sănătoase sau improvizate”

- *Un model de reformă a școlii necesar în condiții de criză a educației*, construit la nivelul relațiilor dintre: *Principiile de politică a educației: principiul fundamental = principiul școlii formativ-organiciste; principii generale* determinate istoric: principiul activismului, democratismului, idealismului, realismului / utilitarismului – pedagogic; principii specifice de organizare a sistemului de învățământ: corelația cultura formativă – personalitatea dezvoltată integral; corelația dintre *centralizarea pedagogică, științifică – descentralizarea administrativă*.

3. EVIDENȚIEREA IMPORTANȚEI SURSELOR ISTORICE

Cercetarea istorică, realizată în ambele variante validate în pedagogia modernă și postmodernă (*istoria cronologică, pedagogia istorică*) se bazează pe un set de *surse de documentare* care trebuie raportate la *metoda de bază* utilizată

predominant, integrată în *metodologia de cercetare istorică (sincronică – diacronică)*, validată în *teoria și practica pedagogică și socială*.

Metodologia de cercetare istorică, valorificată la nivel de pedagogie istorică, raportată la conceptul de reformă a învățământului, presupune, astfel, o combinație optimă între strategia de cercetare istorică – metoda de bază – resursele documentare, ierarhizate corespunzător.

METODOLOGIA DE CERCETARE ISTORICĂ, VALORIFICATĂ LA NIVEL DE PEDAGOGIE ISTORICĂ

(raportată la conceptul de *reformă a învățământului*)

I. Strategia de cercetare istorică, hermeneutică, bazată pe interpretare:	II. Metodele de cercetare de bază, complementare, valorificate integral	Surse istorice, ierarhizate valoric, logic și epistemologic
1. Sincronică	1. Metoda biografică	1. <i>Surse primare</i> , referitoare la viața și opera autorilor
2. Diacronică	2. Metoda analizei de text	2. <i>Surse secundare</i> , referitoare la analize consacrate istoric
3. Sincronică-Diacronică	3. Metoda monografică	3. Surse <i>terțiare</i> , referitoare la diferite comentarii și opinii

4. OPERE PEDAGOGICE SEMNIFICATIVE ÎN EPOCA ISTORICĂ PREMODERNĂ

Epoca istorică *predemodernă*, este fixată în arealul pedagogic românesc în secolele XVI-XVIII. Operele pedagogice identificate care urmează să fie analizate în perspectiva cercetării istorice *sincronice – diacronice* sunt următoarele:

1. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (1513-1521) „prima lucrare românească de pedagogie”, tradusă din lb. slavonă în lb. română, în 1650 (Ștefan Bârsănescu);

2. Dimitrie Cantemir, *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau județul sufletului cu trupul* (1698), prima lucrare de *etică*, scrisă în limba română de un „uomo universal” (filosof, istoric, geograf, filolog) concepută în „*scopuri educativ-morale*” (Ion Gh. Stanciu)

3. Simion Bărnuțiu, *Pedagogia* (1870), „primul curs universitar de pedagogie ținut în România (la *Universitatea* din Iași)”, în care se vorbește chiar de „pedagogie ca știință”(Ștefan Bârsănescu), adaptată după H.A. Niemayer, *Principiile educației și învățământului*(Ion Gh. Stanciu).

Epoca istorică de dezvoltare a societății	Stadiul de dezvoltare epistemologică a pedagogiei	Paradigma pedagogiei afirmată istoric
<p>Premodernă (secolele XVI-XVIII) - <i>Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie</i>, 1513-1521; trad. în limba română, 1650; „prima lucrare românească de pedagogie” (Ștefan Bârsănescu) - Dimitrie Cantemir, <i>Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau județul sufletului cu trupul</i>, 1698; - Simion Bărnuțiu, 1870, <i>Pedagogia</i>, Tiparul Tribunei Române, Iași; primul curs universitar de pedagogie predat la <i>Universitatea</i> din Iași, adaptat după opera pedagogului german H.A. Niemayer, <i>Principiile educației și învățământului</i></p>	<p><i>Pedagogia</i> premodernă, preștiințifică (fundamentată / condiționată / adaptată: - filozofic / metafizic, - teologic, religios - literar, artistic - comunitar - ...</p>	<p>- Paradigma conformității educației cu natura abstractă a educatului (Comenius) - Paradigma conformității educației cu natura concretă a educatului (Rousseau). - Paradigma magistrocentristă (centrată pe profesor, pe predarea dirijistă care subordonează total elevul, învățarea și predarea</p>

Analiza gândirii pedagogice românești, în perioada secolelor XVI-XIX, confirmă tendința existentă și în plan european – pedagogia premodernă este în stadiul de pedagogie preștiințifică, fundamentată / condiționată / adaptată: filozofic / metafizic, teologic, literar, comunitar etc.. Este și cazul primului curs de pedagogie ținut de Simion Bărnuțiu la

Universitatea din Iași, în anii 1860, publicat postum în 1870, chiar dacă în cadrul autorul pretinde că promovează „o pedagogie științifică”, realizată prin adaptarea principiilor *educației și învățământului* fundamentate filosofic, de pedagogul german, H.A. Niemayer.

Operele autorilor români pe care le vom analiza la nivelul pedagogiei premoderne, preștiințifice din secolele XVI-XVIII, sunt departe de realizările calitative evidente în Europa Centrală și Occidentală. La nivelul teoriei pedagogice, în provinciile românești, nu putem identifica opere de valoare celor elaborate de Comenius – *Ceska Didaktika* (1627-1633), *Didactica Magna* (1657) – care marchează momentul afirmării pedagogiei ca domeniu specific de cunoaștere – și de Rousseau, *Emile sau despre educație* (1762), educație centrată asupra naturii psihologice *specifice* copilului, care este bună dar pe care societatea o corupe.

În plan general, în epoca *istorică, premodernă*, în secolele XVI-XVIII, există un anumit decalaj cultural obiectiv între situația existentă în arealul românesc și transformările provocate și la nivelul educației în societatea medievală europeană. Este urmarea evoluțiilor social-economice și spirituale (teologice, dar și științifice) înregistrate, încă din secolele XV-XVI, în spațiul european, central și occidental: stimularea comerțului; dezvoltarea atelierelor meșteșugărești; înmulțirea populației orașelor; eliberarea treptată de dominația feudală; aplicarea rezultatelor cercetării științifice din matematică, fizică, mecanică, astronomie, în industrie și în navigație; implicarea oamenilor de știință în cunoașterea naturii și în emanciparea omului și a societății (Fr. Bacon, G. Galilei, Leonardo Da Vinci). Trebuie amintită și istoria universităților medievale, fondate în vestul și centrul Europei între secolele XII-XV: 1088, Bologna; 1200, Paris; 1218, Salamanca; 1248, Oxford; 1231, Cambridge; 1290, Coimbra; 1348, Praga; 1363, Cracovia; 1365, Viena; 1386, Heidelberg; 1409, Leipzig; 1450, Barcelona; 1451, Glasgow; 1457, Freiburg; 1459, Basel; 1465, Bratislava.

Renașterea, afirmată în secolele XIV-XVI, ca *mișcare socio-culturală*, este centrată asupra *cunoașterii naturii* și a *omului*, valorificând, dintr-o nouă perspectivă istorică, filosofia antichității, care „dobândește treptat o pondere mai mare în comparație cu cercetarea lucrărilor teologice”. Ideologia promovată, *umanismul*, este reflectată și la nivelul educației și învățământului prin: a) deschiderea de școli elementare și colegii („școli latine”) și de „noi universități”; b) introducerea de noi discipline de învățământ, „mai legate de cerințele vieții” (științele naturii, mecanica, geografia, istoria); c) „trecerea treptată – în secolul XV – de la instruirea cu preceptor la învățământul public prin contribuția lui Vittorino Da Feltre (din Matova) și Guarino Veronese (din Ferrara) (Ion Gh. Stanciu, 1997, *Istoria pedagogiei. Manual pentru*

clasa a XII-a, Școli Normale, Editura Didactică și Pedagogică, RA., București, pp. 21, 22).

Teoria pedagogică, științifică, este influențată de concepția renesanțistă despre „om și devenirea sa”, propagată de mari personalități ale culturii: Erasmus din Rotterdam (1467-1536), Juan Luis Vives (1492-1540), Francois Rabelais (1494-1558), Michel de Montaigne (1533-1592). Ideile pedagogice „au fost exprimate în opere cu caracter literar și filosofic:

- *De Ratione Studii* (Despre rațiunea învățării), 1511; (*Institutio principis cristiani* (Instruirea principilor creștini), 1517 (Erasmus din Rotterdam);

- *Essais* (*Eseuri*) (Michel de Montaigne), 1580; Montaigne „se pare că a fost primul care a utilizat termenul de educație în locul aceluia de *institutio*” (învățatură, învățare, instruire).

O scriere cu orientare pronunțat pedagogică (didactică) este propusă de profesorul spaniol Juan Luis Vives – *De tradendia disciplina* (Despre obiectele de învățământ) (anul ?).

Evoluția educației și a învățământului în secolele XV-XVII, este influențată de „marii teoreticieni și propagatori al Reformei (bisericii) – Jan Hus (1371 – 1415) și Martin Luther (1483-1546) care au susținut și ideea organizării unei școli adecvate trebuințelor unor pături sociale mai largi – meșteșugari și negustori – o școală în care predarea să se facă în limba maternă” (Ion Gh. Stanciu, 1997, p. 26).

Jan Hus, reformator teolog, ideolog al „sectei fraților boemieni”, va influența, în timp, opera pedagogică a lui Jan Amos Comenius (1592-1670), absolvent al *Facultății de Teologie* și de Filosofie al *Universității Karolova* din Praga și al *Universității* din Heidelberg. Comenius, director al unei „școli a fraților boemieni (1614) va fi autorul celebrului tratat *Didactica magna*, publicat în limba latină (1657), carte scrisă mai întâi în limba maternă, *Ceska Didaktika* (1627-1633). Este opera prin care pedagogia se afirmă istoric ca domeniu specific de cunoaștere.

Martin Luther, dr. în teologie, profesor de științe biblice la *Universitatea de Wittenberg* este părintele Reformei protestante care a avut ca scop înnoirea Bisericii Universale. În plan social a militat pentru „deschiderea de școli elementare – cu caracter reformat – atât pentru fete cât și pentru băieți”. A pledat pentru *instituirea obligativității învățământului* necesară pentru „formarea unor cetățeni instruiți, disciplinați, conștienți și bine crescuți”. Este „coautor al primului abecedar în limba germană” (Ion Gh. Stanciu, 1977, pp. 120-122; 1997, p. 26).

În arealul românesc „cea mai veche școală românească, atestată documentar, este aceea de pe lângă biserica *Sf. Neculai* din Scheii Brașovului (în jurul anului 1400), unde se învăța în limba slavonă” – din 1559 este

semnalată „*introducerea învățământului în limba română*”, În 1570, Școala din Scheii Brașovului are două secțiuni: una de *școală începătoare*, iar cealaltă, un *curs de pregătire a învățătorilor*” (Ștefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, 1978, *Dicționar cronologic, Educația, învățământul, gândirea pedagogică în România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, pp. 19; 21).

În prima jumătate a secolului XVI „se manifestă o tendință generală de înlocuire a scrierii în limba slavonă cu scrierea în limba română – o dovadă este Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung-Muscel, adresată judeului Brașovului – Johannes (Hans) Benkner – în 1521”.

În contextul pătrunderii *Reformei* se intensifică procesul de traducere a cărților bisericești în limba română. „Traducerile și tipăriturile lui Coresi în limba română s-au răspândit pe întregul teritoriu locuit de români, înlesnind procesul de unificare a limbi vorbite”, care contribuie la „întărirea unității culturale a românilor și la dezvoltarea conștiinței de neam”. Traducerea și tipărirea lucrării *Întrebarea creștinească* (1559) a influențat procesul de predare în limba română la *Școala din Scheii Brașovului* (Ion Gh. Stanciu, 1997, p.29)

Școlile „de nivel mai înalt” sunt înființate în toate cele trei provincii românești:

1) Transilvania, la Brașov, primul liceu de pe teritoriul țării noastre – *Studium coronensis cu un învățământ bazat pe principii umaniste*, deschis la 1 decembrie 1544 – cu un regulament elaborat de Johan Honterus, intitulat *Constitutiones Scholae Corenonensis*;

2) Moldova: *Colegiul de la Cotnari / Schola latina*, înființat de domnul Moldovei, Despot Vodă, în 1562, care proiecta „o instrucție în spirit umanist” pentru elevi „din toată provincia”, realizată de „cei mai vestiți învățați din Europa”; *Marele Colegiu* al lui Vasile Lupu, organizat la Iași (1633) în după modelul *Colegiului* de la Kiev;

3) Țara Românească, *Schola greca e latină*, organizată la Târgoviște în 1646, „subvenționată de Matei Basarab, la cererea boierilor din partida națională care aspirau să dea fiilor lor o pregătire umanistă cu scopul de a-i forma ca înalți dregători” (Ștefan Bârsănescu, Florela Bârsănescu, 1978, pp. 17-18; 19; 24; 25).

Gândirea pedagogică orientată special spre „problemele educației” poate fi identificată în „prima operă literară originală românească, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*” (1513-1521). Este considerată „cea dintâi scriere parentică la români, comparabilă ca valoare cu cele similare scrise în apusul Europei” (Ibidem, pp. 15, 16).

Cercetarea istorică sincronică evidențiază contextul în care apare această „primă operă literară originală românească” importantă și la nivelul inițierii și exersării gândirii pedagogice, în măsura în care ea „cuprinde numeroase idei

cu privire la educația morală și politică a viitorului domnitor și a marilor boieri” (Ion Gh. Stanciu, 1997, p. 31). O astfel de cercetare, are în vedere personalitatea domnitorului Țării Românești, Neagoe Basarab care în ultimii ani ai vieții – din 1518, până la moarte, 15 septembrie 1921 – a fost preocupat să lase urmașului la tron, fiului său Theodosie, „învățăturile” transmise în formă literară, cu conținut moral-politic, dar și pedagogic (didactic).

Contribuția lui Neagoe Basarab *la dezvoltarea culturii naționale*, exemplară în *arhitectură* – prin biserica monumentală clădită la Curtea de Argeș – este completată cu prima lucrare din *literatura română veche*, scrisă în limba slavonă, cu conținut politic, moral și educațional, argumentat spiritual prin valorile teologice receptate și interiorizate de domnitor, din tinerețea trăită alături de patriarhul Nifon, cu lectura aprofundată a cărților fundamentale ale Bisericii, a textelor patristice, dar și a scrierilor populare.

Principiile de guvernare propuse viitorului domnitor au o semnificație spirituală aprofundată teologic, politic, educațional. În concepția lui Neagoe Basarab, aceste principii nu au un caracter subiectiv pentru că „nu le grăiesc eu din capul meu, ci toate le-am aflat în Sfintele Scripturi și ți le grăiesc ca să-ți fie de cercetare și de învățătură”, cu „toată trezia și chibzuiala și bucuria ce va să fie”. Scopul lor nu este negativ, constrângător – „să pară cuiva rău sau să aibă vreo împuțnărire spre noi – ci profund pozitiv, dedus din Învățăturile, „pentru folosul sufletelor voastre nevoit din adâncul inimii și adus aminte”.

Cercetarea istorică diacronică este realizată de mai mulți pedagogi români din epoca modernă și contemporană:

1. Ștefan Bârsănescu, 1974, *O teorie semnificativă despre primatul rațiunii. Notă pe marginea Învățăturilor lui Neagoe Vodă Basarab către fiul său Theodosie*, în Ștefan Bârsănescu, *Pagini nescrise din istoria culturii românești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, pp. 195-199;

2. Ion Gh. Stanciu, 1977, *O operă literară despre educație: Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în *O istorie a pedagogiei universale și românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București, pp.113-115

3. Ion Albulescu, 2005, *Problematika educației în opera Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, în *Istoria gândirii și a practicii pedagogiei românești*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, pp. 40-43.

În viitorul studiu pentru luna august vom analiza opera *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* din perspectiva cercetării istorice diacronice realizată de autorii citați, dar și prin intermediul altor „referințe istorice”. În final vom propune și propria noastră interpretare construită metodologic prin *analiza de text, sincronică-diacronică*, raportată la:

1. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, 1971, text ales și stabilit de Florica Moisiș și Dan Zamfirescu, traducere de G. Mihăilă, Editura Minerva, București

2. *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie – cu referințe istorice*: Nicolae Iorga, N. Cartajan, Constantin Cartoian, Constantin Noica, Ion C. Chițianu, G. Vrabie, Dan Zamfirescu, Paul Anghel, G. Mihăilă, Manole Neagu –, 2001, Editura Litera Internațional, Chișinău.

References

- Albulescu, Ion, 2005, *Istoria gândirii și practicii pedagogice românești*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca
- Bărsănescu, Ștefan (coordonare generală), 1969, *Dicționar de pedagogie contemporană*, Editura Enciclopedică Română, București
- Bărsănescu, Ștefan 1941, *Istoria pedagogiei românești*, Societatea Română de Filozofie, București
- Bărsănescu, Ștefan 1976, *Unitatea pedagogiei contemporane ca știință*, Editura Didactică și Pedagogică, București
- Blaga, Lucian, 1977, *Fiuța istorică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca
- Burke, Peter, 1999, *Istorie și teorie socială*, trad. Editura Humanitas, București
- Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București
- Cristea Sorin; Stanciu, Filip (coordonatori), 2010, *O abordare istorică a pedagogiei din perspectiva României*, în *Fundamentele educației*, Vol.I, Editura ProUniversitaria, București
- Cristea, Gabriela, 2001, *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864-1944)*, Editura Didactică și Pedagogică RA., București
- Cristea, Sorin, 2015, *Cercetarea istorică*, în *Dicționar Enciclopedic de Pedagogie. Volumul I, A-C*, Didactica Publishing House, București
- Cristea, Sorin, 2021, *Pedagogie. Hărți conceptuale, Volumul I*, Didactica Publishing House, București
- Dortier, Jean-Francois, 1998, *Istoria în căutarea trecutului*, în *Științele umaniste. O panoramă a cunoașterii*, trad. Editura Științelor Sociale și Politice, București
- Kuhn, Thomas, S., 1999, *Structura revoluțiilor științifice*, trad. Editura Humanitas, București
- Piaget, Jean, 1970, *Psychologie et épistémologie. pour une théorie de la connaissance*, Editura Gonthier, Paris
- Riedel, Manfred, 1989, *Comprehensiune sau explicație ?*, trad., Editura Dacia, Cluj-Napoca,

- Stanciu, Ion Gh., 1977, *O istorie a pedagogiei universale și românești*, Editura Didactică și Pedagogică, București
- Stanciu, Ion Gh., 1995, *Școala și doctrinele pedagogice în secolului XX, ediția a II-a revizuită*, Editura Didactică și Pedagogică, RA., București
- Stanciu, Ion Gh., 1997, *Istoria pedagogiei. Manual pentru clasa a XII-a, Școli Normale*, Editura Didactică și Pedagogică, RA., București
- Stanciu, Ion Gh., *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX, ediția a III-a revizuită*, Editura Institutul European, Iași